

ב(ל)וז לחופש הגדול: כאב ראש לא קטן...

תקציר: שר החינוך שי פירון הודיע בסוף נובמבר 2013 על קיצור החופש הגדול והוספת שלושה שבועות של פעילות בית ספרית בסגנון קייטנה, שלא המורים יפעילו. הודעה זו לא עוררה סערה ציבורית נרחבת מאחר שהמורים הבינו שלא יפגעו בתנאי העסקתם, התלמידים הבינו שלא מדובר בתוספת שעות לימוד, וההורים הבינו שמורידים מהם שלושה שבועות של "שיכרון חושים"... מחקרים מראים שבזמן החופש הגדול תלמידים מהשכבות החלשות מאבדים חלק מהידע שנצבר בשנת הלימודים. באותן שכבות עניות החופש הגדול הוא שהות ממושכת של שעמום וחוסר מעש, מאחר שאין למשפחות תקציב לקייטנות, לחוגים ולבילויים אחרים. מטרת המאמר היא להציג עמדות שונות כלפי קיצור החופש הגדול, הן של חוקרים והן של הורים, מורים ותלמידים שנשאלו על עמדתם בישראל ובטורקיה. נראה שיש נטייה בעד הארכת שנת הלימודים בתנאי שתופעלנה תוכניות מתאימות. ואולם יש גם דעות המביעות ספק ביעילות תוכניות הקיץ בבית הספר, שכן גם שנת הלימודים לא מצליחה להקטין פערים.

מילות מפתח: החופש הגדול, פערים, אוכלוסיות חלשות, עמדות.

בסוף נובמבר 2013 התבררנו על צעד "נועז" לקיצור החופש הגדול. שר החינוך שי פירון הציג עם שר האוצר יאיר לפיד ושר הרווחה מאיר כהן יוזמה לקיצורו. השינוי יבוא לידי ביטוי כבר בחופש הגדול הקרוב, שיחל רק ב-22 ביולי 2014, במקום ב-1 ביולי בעבר. בשלושת השבועות האלה שיתווספו לשנת הלימודים תופעלנה קייטנות העשרה מוזלות במקום לימודים סדירים. הכוונה היא שלא המורים יפעילו את הקייטנות, כדי לא לפגוע בתנאי ההעסקה שלהם, אלא גורמים אחרים נותני שירות מסוג זה. הכרזה זו גררה אחריה גל של תגובות בעד ונגד, והשאלה העיקרית שנידונה היא מה יתרמו שלושת השבועות לתלמידים? במבט ראשון נראה שהתרומה העיקרית תהיה לשכבות החלשות שאין ידן משגת לשלוח את ילדיהן לקייטנות, לחוגים ולבילויים. השכבות החזקות, לעומת זאת, שולחות את ילדיהן לחוגים, לבילויים ולפעילויות אחרות לאחר שעות הפעילות בבית הספר ובהמשך החופש הגדול. עוד שאלה חשובה היא כיצד יתרמו שלושת השבועות להקטנת הפערים הניכרים בין השכבות החזקות לחלשות בישראל. פערים אלו באים לידי ביטוי במחקרים הבינלאומיים, במבחני המיצ"ב ובקריטריונים אחרים. חופשת הקיץ אינה

מיטיבה עם היכולות, עם הכישורים ועם ההישגים של אוכלוסיות חלשות, ונראה שגם הקייטנות לא יקטינו את הפער הזה.

קצת היסטוריה

חופש גדול בחודשי הקיץ נהוג במרבית ארצות העולם. אורכו עומד על בין שישה לתשעה שבועות, ושורשיו נעוצים כנראה אי שם בתקופתו של קובלאי חאן במאה השלוש-עשרה (נהרי ונהרי, 2011). קובלאי חאן הקים בתי ספר לילדי האיכרים בחודשי החורף, כאשר לא היה צורך בעזרתם להורים בחקלאות. בעת החדשה מייחסים את החופש הגדול לפרידריך הגדול במאה השמונה-עשרה (שם). פרידריך הנהיג בפרוסיה חינוך לאומי, ובקיץ הונהגה חופשה רשמית כדי שהתלמידים יצאו לשדות לעזור בקציר. בישראל שלפני קום המדינה יש עדות לחופש הגדול אצל אגודת הגדעונים ב-1913 (אלבוים-דרור, 1987). הנהיגו אותו מטעם דומה לזה של המונגולים והפרוסים: עזרה להורים בעונת הקציר.

המטרות המקוריות של החופש הגדול בארץ ובעולם כבר אינן רלוונטיות, וחופש זה כשמו כן הוא: חופש מעול הלימודים המשלב הנאה, משחק, בילוי והרגשה של עצמאות לתלמידים לעשות ככל העולה על רוחם. עניין זה נכון, כמו שנכתב לעיל, לשכבות החזקות של האוכלוסייה, המאפשרות לילדיהן את מיטב התענוגות בקיץ, כולל נסיעות לחו"ל. אולם במשפחות דלות אמצעים החופש הגדול הוא תקופה של שעמום, בדידות ולפעמים גם תסכול – ציפיות למשהו שיקרה ולא קורה וחיפוש פעילויות מרגשות שאינן נמצאות (נהרי ונהרי, 2011).

נזקי החופש הגדול

חופשות קיץ ארוכות ומשעממות גובות מחיר יקר. חוקרים בארצות הברית מדווחים כבר יותר ממאה שנה על מיליוני ילדים, בעיקר מהשכבות החלשות, המאבדים במהלך הקיץ חלק ניכר ממה שלמדו בשנת הלימודים. חופשת הקיץ מגדילה את פער ההישגים בין ילדים משכבות כלכליות חזקות ובין ילדים חסרי אמצעים. ילדים בעלי אמצעים נחשפים בקיץ להתנסויות איכותיות וממשיכים לאמן את גופם ואת מוחם במחנות קיץ, בטיולים משפחתיים, במוזיאונים, בספריות ובחוגים; ילדים חסרי אמצעים מתגודדים בקרנות רחוב או בזהים במסכי הטלוויזיה. כאשר מצלצל הפעמון לתחילת שנת לימודים הפערים בהישגים בין התלמידים האלה לבין הילדים מהשכבות המבוססות הם של שבועות ואפילו חודשים (Cooper et al., 1996).

במחקר שעשה קופר (Cooper, 2003) נמצא שכל התלמידים מאבדים בממוצע חודש מהישגיהם במתמטיקה במהלך חופשת הקיץ. ממצא אחר מצביע על אובדן של שלושה

חודשים במיומנויות קריאה אצל תלמידים משכבות חלשות בהשוואה לתלמידים משכבות הביניים.

במחקר אחר שנעשה במשך עשרים שנה באוניברסיטת ג'ון הופקינס (Alexander, 2007) נבדקה התקדמות תלמידים מגן ילדים ועד לחטיבה העליונה במהלך שנת הלימודים. הממצאים הראו שכל התלמידים התקדמו בקצב דומה, אבל התלמידים מהשכבות החזקות שמרו על יציבות ואפילו המשיכו להתקדם בזמן חופשת הקיץ, ואילו תלמידים ממעמד כלכלי נמוך נסוגו בהישגיהם בזמן החופשה. מבדיקה שנעשתה בסיום בית הספר היסודי התגלה פער של שלוש שנים בין שתי שכבות התלמידים, וחופשת הקיץ תרמה חלק נכבד לפער זה. ממצא נוסף נוגע לכיתות ט', שם נזקי הלמידה עקב חופשת הקיץ מסבירים בערך שני שלישים מהפער שנוצר בין התלמידים (שם).

כמה מחקרים בדקו את השפעת חופשת הקיץ גם על מיומנויות קריאה של תלמידים. במחקר אחד נמצא שחלה נסיגה ביכולת הקריאה לקראת תחילת השנה אחרי החופשה (Allington & McGill-Franzen, 2003). הנסיגה בלטה בייחוד אצל תלמידים מחתך סוציו-אקונומי נמוך. מחקר זה הוא אחד מכמה מחקרים שממצאיהם הראו נסיגה ביכולות קריאה בעקבות חופשת הקיץ, בייחוד באוכלוסיות חלשות (Borman et al., 2005; Schacter & Jo, 2005; Stone et al., 2005).

לעומת זאת במחקר שעשו הלף ואחרים (Helf et al., 2008) בקרב תלמידים בסיכון המתקשים בקריאה שעלו לכיתות א' וב', לא נמצאה עדות לנסיגה ביכולת הקריאה לאחר חופשת הקיץ. במחקר השתתפו 151 תלמידים מאזור בדרום מזרח ארצות הברית, שקיבלו כולם תשעים דקות של הוראה במסגרת תוכנית קריאה במשך שנת הלימודים. בבדיקות שנעשו עם תחילת שנת הלימודים הבאה נמצא שיפור בשטף הקריאה. השיפור בלט בקבוצת הניסוי שהשתתפה בתוכנית הקריאה במהלך שנת הלימודים יותר מאשר בקבוצת הביקורת, שגם בה היו תלמידים בסיכון אך שלא השתתפו בתגבור הקריאה. תוצאה זו מעידה במידת מה על חשיבות תהליך ההוראה במהלך שנת הלימודים, ללא קשר לחופשת הקיץ. מחקר זה סותר, כאמור, ממצאי מחקרים אחרים שדווחו לעיל, ונראה אפוא שעניין חופשת הקיץ והשלכותיה הוא פונקציה של העשייה בבית הספר בשנת הלימודים. אם אין עשייה משמעותית למניעת אובדן הישגים שנרכשו במהלך שנת הלימודים, יש לראות בחופשת הקיץ, שנמשכת זמן נכבד מהשנה, הזדמנות לחיזוק הלמידה, בעיקר לשכבות החלשות. מכאן שיש לראות אפשרויות שונות לניצול החופש הגדול, ובמילים אחרות: קיצור החופש הגדול כדי להקטין פערים ולחזק ידע נרכש.

תרומת קיצור החופש הגדול

חוקרים טוענים כי הארכת שנת הלימודים תסייע לשכבות חלשות שאינן מסוגלות לספק פעילויות לימודיות לילדיהן (Pennington, 2006; Silva, 2007); תעזור לאימהות עובדות משכבות אלו בהורדת נטל ההשגחה על ילדיהן (Blazer, 2008); ותקטין את האפשרות שתלמידים מאזורי מצוקה יפנו לפשיעה או יהיו קורבנות לפשע ולסמים (Evans & Bechtel, 1997).

כך למשל, בתי ספר ציבוריים בארצות הברית החלו להתמודד עם הפערים בין שכבות כלכליות שונות. בסינסינטי, למשל, הפעילו תוכנית שבה מוסיפים חודש לימודים המותאם במיוחד לקיץ בבתי ספר של אוכלוסיות חלשות. ביוסטון מציעים 44 שבועות של מתמטיקה ומדעים לתלמידים בסיכון, והתוכנית העלתה את הציונים ב-10% בממוצע. באחת מערי האפלצ'ים, שם 88% מהאוכלוסייה במצב כלכלי נמוך ואין מועדוני ימק"א או תוכניות מסוג אחר, הפעילו תוכנית העשרה של עשרה שבועות מהיום שאחרי סיום שנת הלימודים ועד יום לפני תחילת השנה הבאה, עשר שעות ביום. בתוכנית מתנסים בקריאה, במתמטיקה, במדע ובלימודי חברה, אבל המשתתפים לא מרגישים שהם בבית ספר. מאז מופעלת התוכנית בכל שנה היא מוקדשת לנושא אחר, ובשנה שנחקרה היה הנושא "אורות, מצלמה, פעולה", וכל שבוע הוקדש לתת-נושא. התלמידים צפו בסרט "צעצוע של סיפור 3", עסקו בתגליות מהחלל וביקרו בפלנטריום. הקהילה שיתפה פעולה: המסעדות תרמו ארוחות, ברכת השחייה אירחה את התלמידים ליום אחד, המרכז הרפואי המקומי ניצל את הפעילות המשחקית בסוף היום לקידום בריאות וכושר גופני, המרכז הימי ומרכז חיות הבר נתנו שיעורים בחיק הטבע. המרכז הימי, למשל, הזמין את התלמידים לפעילות דיג, וכאשר הם שקלו ומדדו את הדגים זה היה אמנם כדי לזכות בפרס, אבל בשביל המארגנים זו הייתה "הגנבת" מתמטיקה של מדידה ושקילה בדלת האחורית. שלושים גופים השתתפו במימון הפעילויות המיוחדות, בסכום כולל של 600 אלף דולר, וכאשר כל אחד תורם קצת אפשר לעשות נסים ונפלאות. תלמידי המקום לא רק שלא נשארו מאחור בהישגיהם, אלא התקדמו בקיץ, ויותר ממחצית המשתתפים שיפרו את הישגיהם בדרגה אחת או יותר הן במתמטיקה והן בקריאה. אחד ממנהלי הקרן לתמיכה בשיעורי קיץ טוען שההצלחות שנסקרו לעיל מציגות גישה אפשרית אחרת לקיץ. לדבריו, צריך לעודד בתי ספר לתוכניות קיץ מיוחדות שאינן בגדר עונש ללומד. יש מחסום תרבותי, ואסור שייראה כאילו גונבים לתלמידים את חופשת הקיץ. מתוך מיליארדי הדולרים שנועדו לשיפור החינוך בחבילה כלכלית שניתנה בשנה האחרונה הוא מקווה להעביר חלק מהכסף לחודשים הבלתי נחשבים של יוני, יולי ואוגוסט (Alexander, 2007).

גישה אחרת לניצול חופשת הקיץ לשיפור הישגים של אוכלוסיות חלשות בשיקגו

מציגה תוכנית התערבות לשיפור הקריאה במחנה יום (Schacter & Jo, 2005). במאמר הטוען בעד לימוד בכל ימות השנה מציעה מארי אוסליבן פשרה בין רפורמות חינוכיות נחוצות ובין חששות כלכליים-חברתיים הקשורים ללימוד בכל ימות השנה בארצות הברית (O'Sullivan, 2013). היא טוענת שמחקרים מראים כי תלמיד ממוצע מאבד ידע אקדמי בתקופת הקיץ. לכן זוהי חובה לאומית להציע תוכניות שתהיינה זמינות לילדים בכל ימות השנה. נוסף על היתרון שנכתב עליו לעיל, של הקטנת פערים בין שכבות חלשות לשכבות מבוססות, מציגה המחברת עוד סיבות בעד הארכת שנת הלימודים: גלובליזציה – בעידן זה הלוקוסוס של חופשה ממושכת אינו מתאים, אם תושבי ארצות הברית רוצים להשתלב בשוק העבודה העולמי; המשפחות מרוויחות מהורדת הצורך להשגיח על הילדים בחופשה ארוכה; חופשות קצרות יאפשרו להורים יותר בקרה על לימודי ילדיהם; אמצעי להילחם בשוק העבודה של ילדים ובייחוד בחקלאות של עונת הקיץ.

אבל ישנם מכשולים, מוסיפה אוסליבן (שם), והבולט שבהם הוא מכשול כלכלי: פגיעה בתיירות הקיץ, שכוללת בין היתר אתרי נופש, מחנות נוער ושאר בילויים למשך זמן ארוך. כמו כן צריך יהיה לגייס משאבים ותקציבים להפעלת הלמידה בקיץ. היבט שלילי אחר נוגע גם לחיי המשפחה. לטענתה, תהיה פגיעה בלמידה הלא פורמלית שנעשית בחופשה הקיץ ובחיי המשפחה המחפשת הזדמנויות להיות עם הילדים. זו בעצם מעין סתירה ליתרון שהוצג קודם בדבר צמצום הצורך בהשגחה על הילדים תקופה ארוכה.

כמו כן דוח מחקר מווינינגטון, שחיברה אלנה סילבה (Silva, 2007), מאיר בעיה בהפעלת למידה לאורך כל השנה, המתייחסת להסתמכות על בתי הספר הציבוריים. בבתי הספר הפרטיים אכן יתרמו לימודי הקיץ להתקדמות ולשיפור הישגים. ואולם בבתי ספר ציבוריים, שניהולם דל וכושל, ושהם מורים חסרי ניסיון מתמודדים עם אתגרים אחרים, יגרמו ימי הקיץ לנזק נוסף. אם בית הספר נכשל במהלך השנה, מה מבטיח שיתרום לקידום התלמידים בקיץ?

הקשר בין שעות לימוד להישגים

נקודת מבט זו של סילבה מעלה את השאלה אם צריך להאריך את שנת הלימודים או שמוטב לייעל את ההוראה בבית הספר בשנת הלימודים. סילבה טוענת שזמן שהייה בבית הספר מורכב מפעילות בית ספרית שאינה למידה, פעילות כיתתית שאינה למידה, פעילות הוראה ופעילות למידה. צריך לבחון ולייעל את זמן הלמידה האקדמית בהשוואה לזמן שאינו מוקדש ללמידה. במחקר שעשה ניתוח מטה-אנליטי של 57 מחקרים על הקשר בין זמן להישגים נמצא קשר חיובי חזק בין זמן למידה אקדמי ובין הישגים (מצוטט אצל Silva, 2007). כדוגמה נגדית מביאה סילבה (שם) את ציוני המתמטיקה במבחן הבינלאומי פיז"ה

2003, מתוך השוואה בין הציונים ובין שעות הלימוד השנתיות. במקום הראשון הייתה פינלנד עם 861 שעות לימוד בשנה, ובמקום השני קוריאה עם 1,079 שעות שנתיות – הישגים דומים עם הבדל של כ-25% בשעות הלימוד, מה שכבר מלמד שהישגים אינם בהכרח פונקציה של מספר השעות השנתיות. במקום השלישי נמצאת הולנד עם 911 שעות, ובמקום הרביעי יפן עם 926 שעות. ארצות הברית דורגה במקום ה-24 עם 799 שעות בלבד, אולם אחריה מדורגות פורטוגל, איטליה, יוון וטורקיה, עם 889, 884, 806, 825 שעות, בהתאמה. אפשר לראות שאין קשר בין מספר השעות השנתיות להישגים. ומה בישראל? מספר השעות השנתיות בישראל הוא כ-1,000 שעות, ובמבחן פיז"ה 2003 לא השתתפנו, אבל ב-2012 דורגנו במקום ה-41, שאינו מעודד, ואף מחזק את חוסר הקשר בין מספר השעות להישגים. אם מספר השעות בשנת הלימודים אינו גורם משפיע על הישגים, אפשר לשאול: האם הוספת שעות לימוד בקיץ תשפר את ההישגים, ובייחוד באוכלוסיות חלשות?

עמדות מורים, הורים ותלמידים

ומה אומרים מורים והורים על משך שנת הלימודים? במחקר שנעשה באזור בורסה אשר בטורקיה, שבו נשאלו הורים לתלמידים ביסודי ובתיכון ומורים המלמדים את אותם תלמידים על עמדתם כלפי משך שנת הלימודים, השתתפו כ-50 הורים וכ-50 מורים (Gökçe, 2012). כמחצית ההורים שהשתתפו במחקר (48.1%) טענו כי מספר ימי הלימודים בשנה אינו מספק. עם זאת, שיעור לא מבוטל של הורים (32.7%) הציגו עמדה מנוגדת וטענו שמספר ימי הלימודים בשנה מספק. גם כמחצית המורים (49.2%) טענו שמספר ימי הלימודים מספק.

ומה אומרים תלמידים והורים בישראל על קיצור החופש הגדול? כאשר עלה עניין קיצור החופש הגדול בממשלה לפני כשלוש שנים פורסמה ב"וואלה!" כתבה שבה נשאלו הורים ותלמידים על עמדתם (סגל וג'יקובסון, 2011). במדגם השתתפו 16 תלמידים ו-14 הורים. מתוך התלמידים מחצית היו בעד ומחצית נגד; מתוך ההורים 9 היו בעד ו-5 נגד. בנימוקים של התלמידים בעד קיצור החופש עלתה וחזרה הטענה שהחופש ארוך מדי. בנימוקי התלמידים נגד קיצור החופש עלתה הטענה שמגיע לתלמידים לנוח משנת הלימודים. בנימוקים של ההורים בעד קיצור החופש עלו טענות כמו: יצירת חפיפה בין חופשות ההורים והילדים, הילדים צריכים ללמוד יותר, הילדים משועממים וצריך לפזר את החופשות. נימוקי ההורים נגד קיצור החופש היו דומים לנימוקי התלמידים: כי מגיעה לתלמידים קצת מנוחה מבית הספר...

בדיקת מחקרים העוסקים בניצול הזמן בעילות ללמידה בבית הספר מראה שאין תמימות דעים בנושא זה בקרב חוקרים, מורים והורים (Silva, 2007; Blazer, 2008).

דיון ומסקנות

מתוך כל הנכתב עד כה אי-אפשר להגיע למסקנה חד-משמעית בדבר הצורך לקצר את החופש הגדול ובדבר יעילות הוספת כך וכך שבועות לשיפור הישגים ולהקטנת פערים. מחקרים כמו של קופר (Cooper, 2003) מביאים טיעונים בעד קיצור חופשת הקיץ. קופר, שמחקרו עוסק בהפסדים הנגרמים לאוכלוסיות חלשות בחופשת הקיץ, מסכם את מאמרו בכמה מסקנות שנותנות חומר למחשבה על התועלת שבשינוי לוח השנה של בית הספר ועל תוכניות פעולה אופרטיביות אפשריות:

1. תלמידי אוכלוסיות חלשות מאבדים ידע במתמטיקה ומיומנויות קריאה במהלך הקיץ.
2. תרומתה של הארכת שנת הלימודים בכמה ימים מוגבלת, אבל אין לשלול אפשרות זו. להארכת שנת הלימודים בשילוב עם רפורמה בתוכנית הלימודים יכולה להיות השפעה חיובית על למידת תלמידים.
3. תוכניות קיץ הן התערבות יעילה למטרות של שיקום אקדמי, להעשרה או להאצה, ובסיס הידע שנצבר בשנת הלימודים יכול לעזור להפיק את המרב מבית ספר בקיץ.
4. לשינוי לוח השנה בבית הספר עשויה להיות השפעה חיובית קטנה על הישגי תלמידים בכלל, והשפעה בולטת יותר בהישגים של ילדים מעוטי יכולת. אבל במחקר הקיים עדיין יש פגמים בעיצוב המסגרת, שהופכים את המסקנות לראשוניות ודורשות בדיקה נוספת במקרה הטוב. יתר על כן, ישנם משתנים רבים שעשויים להשפיע על שינויים בלוח השנה שעדיין לא נבדקו (שם).

לעומת זאת ישנם חוקרים המביעים ספק בתועלת של הארכת שנת הלימודים. כך, סילבה מפקפקת ביעילות של לימודים בקיץ אם לא הוכחה יעילותם בשנת הלימודים הסטנדרטית (Silva, 2007). נוסף על כך מעלים כמה חוקרים את עניין העלות-תועלת. בדיקות מצאו שהתרומה של הארכת שנת הלימודים אינה מצדיקה את ההוצאות הכספיות (Dinkes, 2007).

אם ננסה להסיק מסקנה אופרטיבית ממגוון המחקרים על התוצרים של שנת הלימודים שאינם בהכרח פונקציה של מספר שעות לימוד – המחקר הבינלאומי של פיז"ה וממצאים על הפסדים אקדמיים הנגרמים לתלמידי השכבות החלשות בחופשת הקיץ – אפשר להמליץ על שני כיוונים מעשיים שיש ללוות במחקר אמפירי ובמחקר פעולה: לשפר את תהליכי ההוראה-למידה לאוכלוסיות חלשות במשך שנת הלימודים, ובד בבד לחפש דרכים להפוך את חופשת הקיץ לחווייתית יותר. חוויה שיש בה גם תרומה אקדמית, אולי בשילוב דוגמאות מהפרויקטים שהציג קרל אלכסנדר בשלושה מקומות בארצות הברית (Alexander, 2007).

המלצות ברוח זו יש לנהרי ונהרי (2011). לטענתם ילדים ומתבגרים זקוקים לזמן פנוי כדי לצבור אנרגיות, אך חודשים של היעדר מסגרת וחוסר הכוונה הם משך זמן ארוך מדי. הם מציעים חלופות שאפשר לפתח במסגרות לא פורמליות כגון:

1. התנדבות בקהילה, כמו סיוע לקשישים, עזרה לתלמידים מתקשים במועדוניות, התגייסות לעבודה בגינון העיר וכיוצא באלה.
2. עבודה בשכר המותאמת לבני נוער ועשויה לשלב העשרה, בצורת סדנאות לכתיבת קורות חיים או סדנה לאימון בריאיון קבלה לעבודה.
3. חילופי תלמידים ואירוח בין יישובים בעלי אופי שונה מבחינת מגזר, מסורת, מיקום וכדומה. פעילות זו תשלב היכרות עם האופי המיוחד של היישוב, סיורים ופעילויות תרבות משותפות.
4. מחנות עבודה בהתנדבות בסגנון דומה למחנות של תנועות הנוער, בשיתוף הקרן הקיימת לישראל, החברה להגנת הטבע או יישובים הזקוקים לידיים עובדות בקיץ.
5. מוסדות ומכונים שיפעילו חוגי העשרה חווייתיים שבהם אפשר להתמחות בתאטרון, במוזיקה, בצילום, בתרבויות העולם וכיוצא באלה.
6. פעילויות ספורט באמצעות עמותות הספורט או יצירת מחנות ספורט לפיתוח אורח חיים בריא ומנהיגות ספורטיבית.

לצורך הפעלת פרויקטים כאלה יש להקים במסגרת השלטון המקומי צוות היגוי רב-מקצועי בהנהגת מערכת החינוך המקומית ובשיתוף נציגי מורים, הורים, תלמידים וגורמים רלוונטיים אחרים. נהרי ונהרי (שם) מסכמים וכותבים שבעיני התלמידים החופש הגדול הארוך והלא מאורגן הוא לעתים זמן של בדידות, שעמום וחיפוש נואש אחרי ריגושים ואתגרים. בעיני ההורים זהו עול לחפש פתרונות לחוסר המעש, והם ונאלצים לעתים לצאת לחופשה מעבודתם בעל כורחם. יש לפתוח בשיח ציבורי ממוקד חדש מנקודת המבט של התלמידים ומנקודת המבט של ההורים, הקהילה ואנשי החינוך. בשיח כזה צריך למצוא את שביל הזהב בין מנוחה, אי-עשייה, בטלה ובילויים ובין התנסויות מגוונות המתאימות לצרכי הגיל, הקהילה והחברה, ושיש בהן גם למידה עקיפה.

בשלב זה לא נראה שמתכוננים להקים בארץ מסגרת ארגונית מסוג דומה, וכאמור מתכננים להאריך את שנת הלימודים בשלושה שבועות לילדי הגנים וכיתות א'-ב'. לא ברור אם הפעלת בתי ספר בסגנון קייטנה תהיה בגדר חובה וגם לא ברור בדיוק מה התכנים שיועברו. מה שדי ברור הוא שלא המורים יעבירו את הפעילות הזאת, ורק מורים שירצו להצטרף יקבלו תוספת שכר בהתאם. בינתיים מדובר בכיצה שטרם נולדה וימים יגידו אם נשרוק "בוז" לחופש הגדול או נשרוק "בלוז"...

מקורות

- אלבוים-דרור, ר' (1987). על הגדעונים, קתדרה 46, עמ' 147-168.
- נהרי, מ', ונהרי, ע' (2011). החופש הגדול: האם הוא משרת את מטרתו? פסיכואקטואליה, רבעון הסתדרות הפסיכולוגים בישראל (אוקטובר), עמ' 62-63.
- סגל, א', וג'יקובסון, ט' (2011). בזו לחופש הגדול, וואלה!, 31.5.11.
- Alexander, K. L. (2007). Lasting Consequences of the Summer Learning Gap, *American Sociological Review* 72 (April), pp. 167-180.
- Allington, R. L. & McGill-Franzen, A. (2003). The Impact of Summer Setback on the Reading Achievement Gap, *Phi Delta Kappan* 85, pp. 68-75.
- Blazer, C. (2008). *Extended school days: Information Capsule Research Services*, vol. 0705: <http://drs.dadeschools.net/InformationCapsules/IC0705.pdf>
(אוחזר לאחרונה בפברואר 2014).
- Borman, G. D., Benson, J. & Overman, L. T. (2005). Families, Schools, and Summer Learning, *Elementary School Journal* 106, pp. 131-150.
- Cooper, H. (2003). Summer Learning Loss: The Problem and Some Solutions, in: G. Borman & M. Boulay (eds.), *Summer Learning: Research, Policies, and Programs*, Mahwah, NJ: Erlbaum
- Cooper, H., Nye, B., Charlton, K., Lindsay, J. & Greathouse, S. (1996). The Effects of Summer Vacation on Achievement Test Scores: A Narrative and Meta-Analytic Review, *Review of Educational Research* 66 (3), pp. 227-268.
- Dinkes, M. (2007). Extended Learning Time, *National Association of State Boards of Education Policy Update* 15 (5): www.nasbe.org/new_resources_section/policy_updates/PU_Extended_Learning_Time_3.07.pdf (2014 אוחזר לאחרונה בפברואר).
- Evans, W. & Bechtel, D. (1997). Extended School Day/Year Programs: A Research Synthesis, *Laboratory for Student Success Spotlight Series No. 212*: www.eric.ed.gov/PDFS/ED461695.pdf (2014 אוחזר לאחרונה בפברואר).
- Gökçe, F. (2012). Opinions of Teachers and Parents about Time Spent by Students at School, Lesson Hours, Break Times, Holidays and School Terms, *Educational Sciences: Theory & Practice* 12 (4), pp. 2555-2560.
- Helf, S., Konrad, M. & Algozzine, B. (2008). Recouping and Rethinking the Effects of Summer Vacation on Reading Achievements, *Journal of Research in Reading* 31 (4), pp. 420-428.
- O'Sullivan, M. T. (2013). The Ten-month School Year: Are we Ignoring Educational Research in Order to Preserve Summer Vacation?: Finding a Compromise Between Educational Advancement and Over-schooling B.Y.U, *Education & Law Journal*, 2, pp. 395-415.

- Pennington, H. (2006). *Expanding learning time in high schools*, Center for American Progress: www.americanprogress.org/issues/2006/10/pdf/extended_learning_report.pdf (אוהזור לאחרונה בפברואר 2014).
- Schacter, J. & Jo, B. (2005). Learning when School is Not in Session: A Reading Summer Day-Camp Intervention to Improve the Achievement of Exiting First-grade Students who are Economically Disadvantaged, *Journal of Research in Reading*, 28, pp. 158–169.
- Silva, E. (2007). *On the clock: Rethinking the Way Schools Use Time*, Washington, D.C.: Education Sector Reports.
- Stone, S. I., Engle, M. & Nagaoka, J. (2005). Getting it the Second Time Around: Student Classroom Experience in Chicago's Summer Bridge Program, *Teacher College Record* 107, pp. 935–957.